

Novine u radu i praksi Evropskog suda za ljudska prava tokom 2023. godine

► Pripremile: Catharina Harby i Sian Donkers, AIRE Centar

Uvod

U ovom prilogu predstavljamo aktivnosti Evropskog suda za ljudska prava (u daljem tekstu: Sud ili ESLJP) tokom 2023. godine pri čemu se usredsređujemo na njihov utjecaj na tumačenje i primjenu Evropske konvencije za zaštitu ljudskih prava i osnovnih sloboda (u daljem tekstu: Konvencija ili EKLJP).

Ova analiza sadrži dva dijela. U prvom dijelu dajemo pregled opštih statističkih podataka o broju predstavki podnesenih Sudu i odluka koje je usvojio 2023. godine radi utvrđivanja eventualnih novih trendova. U drugom dijelu detaljnije istražujemo te statističke podatke pri čemu se usredsređujemo na Zapadni Balkan i ističemo vrste pravnih pitanja koja su preovlađivala u ovoj oblasti tokom godine.^[1]

1. Rad Suda tokom 2023. godine

Početkom 2023. godine Savjet Evrope je organizovao Četvrti historijski samit predsjednika država ili vlada kako bi oni potvrdili svoju privrženost osnovnim načelima

demokratije, vladavine prava i ljudskih prava navedenih u Statutu Savjeta Evrope i Evropskoj konvenciji o ljudskim pravima. Ta načela imaju ključni značaj za očuvanje slobode, mira, prosperiteta i bezbjednosti širom Evrope. Tokom priprema za ovaj samit ESLJP je na plenarnoj sjednici istakao trenutne izazove sa kojima se suočavaju konvencijski sistem i sam Sud pri čemu je naglasio suštinsku potrebu za pravnom, političkom i finansijskom podrškom u današnjem kontekstu. Na samitu je usvojena Deklaracija iz Rejkjavika, koja je ključni dokument u kojem su šefovi država ili vlada izrazili svoju „duboku i trajnu privrženost Evropskoj konvenciji o ljudskim pravima i Evropskom sudu za ljudska prava kao krajnjim garantima ljudskih prava širom našeg kontinenta uz naše domaće demokratske i pravosudne sisteme“^[2]. Tom deklaracijom ne samo da se reafirmiše njihova posvećenost ovim instrumentima za zaštitu ljudskih prava već se njome ističe i njihova uloga u podupiranju demokratskih vrijednosti i sudskog integriteta širom Evrope.

Tokom 2023. godine obilježene su tri važne prekretnice u oblasti zaštite ljudskih prava i

[1] Svi statistički podaci i informacije su preuzeti iz Godišnjeg izvještaja ESLJP za 2023. godinu.

[2] Više: <https://edoc.coe.int/en/the-council-of-europe-in-brief/11619-united-around-our-values-reykjavik-declaration.html>

sudske prakse. Sud je proslavio 70. godišnjicu stupanja Konvencije na snagu, period tokom kojeg je razmotrio više od milion predstavki i izrekao više od 26.000 presuda. Pored toga, obilježena je 25. godišnjica stupanja na snagu Protokola broj 11, čime je pokrenuta ključna reforma čiji je rezultat bilo restrukturiranje Suda, nakon čega je on dobio svoju sadašnju stalnu strukturu, i povećanje njegovih kapaciteta da odlučuje o povredama ljudskih prava širom Evrope. Osim toga, u decembru u Parizu proslavljena je 75. godišnjica Univerzalne deklaracije o ljudskim pravima u kojoj je Sud aktivno učestvovao. Ovaj osnovni dokument, usvojen prije kreiranja konvencijskog sistema, i dalje predstavlja kamen-temeljac ljudskih prava širom svijeta, a Sud je naglasio svoju postojanu predanost zaštititi i unapređenju načela ljudskih prava zajemčenih kako Univerzalnom deklaracijom, tako i Konvencijom. Te godišnjice potvrđuju nepokolebljivu posvećenost i značajni doprinos Suda unapređenju i zaštiti ljudskih prava širom kontinenta, odražavajući pri tome njegov historijski put i ključnu ulogu koju i dalje ima u oblikovanju pravičnog i pravednog društva.

Sud je konstatovao da su 2023. godine primjetno povećane efikasnost i djelotvornost razmatranja predstavki. Sud razmatra predstavke u različitim sastavima: sudije pojedinci ocjenjuju i mogu da odbace očigledne neprihvatljive predstavke, tročlani sudski odbori odlučuju o jednostavnim predmetima a na osnovu ustaljene prakse, sedmočlana sudska vijeća razmatraju nova ili ozbiljna pitanja tumačenja Konvencije uz mogućnost upućivanja predmeta Velikom vijeću. Veliko vijeće, koje čini sedamnaest sudija, razmatra najsloženije predmete koji bi mogli da utječu na tumačenje Konvencije u državama članicama. Broj predstavki okončanih presudom Suda znatno je povećan 2023. godine u odnosu na prethodnu godinu – sa 4.168 na 6.931. Broj neriješenih predstavki je smanjen do kraja 2023. godine u odnosu na prethodnu godinu - sa 74.650 na 68.450. Od 38.620 predstavki o kojima je odlučivao Sud tokom 2023. godine u 6.931 predmetu je izrekao presudu pri čemu su

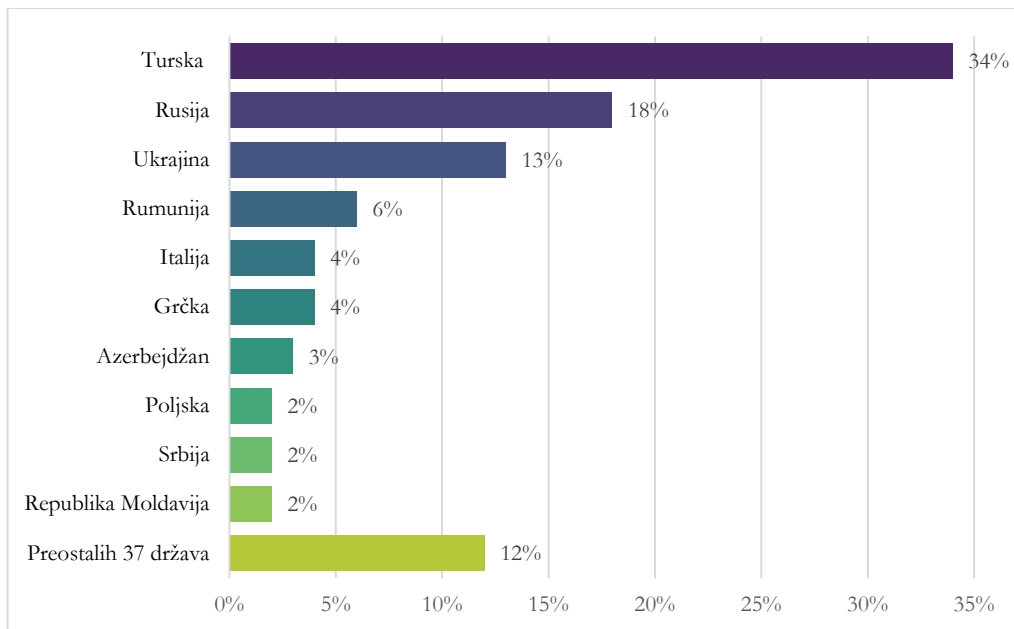
o značajnom broju tih predstavki – njih 6.386 - odlučili odbori, a 13 presuda izreklo je Veliko vijeće. Pored toga, sudije pojedinci su odlučili o 25.834 predstavke. Broj predstavki o kojima je trebalo da odlučuju vijeća od početka godine smanjen je za 48%, na 18.150. Istovremeno je za 33% povećan broj predstavki o kojima je trebalo da odlučuju odbori - takvih predmeta je bilo 46.150, a broj predmeta dodijeljenih sudijama pojedincima smanjen je za 13% i iznosio je oko 4.150.

Sud je primjenjivao nove postupke kako bi riješio značajan broj zaostalih pojedinačnih predstavki, naročito onih predmeta koji su ostali neriješeni nakon što je Ruska Federacija istupila iz Savjeta Evrope. Te promjene su bile dio šire strategije utjecaja, novog pristupa određivanju prioriteta usmjerenog na povećanje značaja i ažurnosti rada Suda kako za podnosiocima predstavki, tako i za države članice. Sud smatra da je ta strategija bila odlučujuća za brže razmatranje i odlučivanje kako o prioritetnim, tako i o ključnim predmetima, te da je znatno smanjila ukupno vrijeme razmatranja predmeta. Štaviše, usredsređenost Suda na predstavke u vezi sa sadašnjim sukobom u Ukrajini potcrtava njegovu posvećenost da razmatra pravna pitanja koja imaju značajne implikacije po državu o kojoj je riječ ili konvencijski sistem uopšte.

Uvođenje te strategije utjecaja, uz sve veće korištenje tročlanih sudskih odbora za razmatranje predmeta koji se odnose na pitanja o kojima postoji ustaljena sudska praksa (u daljem tekstu: predmeti WECL („well-established case-law“)), znatno je smanjilo vrijeme razmatranja predmeta kako u raspravnom, tako i u vanraspravnom postupku. Zahvaljujući tom unapređenju efikasnosti, vijeća su dobila mogućnost da posvete više pažnje i resursa novim i složenijim pravnim pitanjima. Ustanovljen je novi odbor zadužen za razmatranje predstavki u vezi sa imigracijom u kojem se nalaze sudije koje posjeduju stručnost neophodnu za snalaženje u složenom i evoluirajućem pravnom okviru o imigraciji. Takav usmjereni pristup omogućava podrobno ispitivanje tih pitanja, kako bi se

razmatranje predmeta dodatno racionalizovalo, primjenom formule sažetka presuda i odluka kao primarnog procesnog pristupa sastavljanju odluka u predmetima WECL o kojima odlučuju tročlani odbori. Ta procesna izmjena omogućava brže rješavanje predmeta WECL, čime se

oslobađaju resursi koji se mogu usredsrediti na važnije ključne predmete. Broj neriješenih predstavlki podnesenih protiv pet država – Turske, Ruske Federacije, Ukrajine, Rumunije i Italije – i dalje je velik. One zajedno čine 75% zaostalih predmeta.

Slika 1. Broj neriješenih predmeta po državama

Radi unapređenja proceduralne jasnoće i povećanja učešća u postupcima koje vodi, u martu 2023. godine Sud je uveo novo Praktično uputstvo o intervencijama trećih lica. Cilj tog uputstva jeste da preciznije prikaže učešće trećih lica u postupcima pred Sudom. U njemu su navedeni rokovi za dostavu pisanih podnesaka, sadržaj i obim tih podnesaka, kao i način na koji Sud te doprinose integriše u svoju analizu predmeta. Tim korakom se obezbjeđuje da Sud stekne širi uvid u druge mogućnosti u budućnosti, što obogaćuje njegov proces sudskog odlučivanja. Štaviše, radi racionalizacije i unapređenja postupka izdavanja savjetodavnih mišljenja, u oktobru Sud je revidirao svoje smjernice namijenjene domaćim sudovima o postupku izdavanja savjetodavnih mišljenja koje su uvedene u skladu sa Protokolom broj 16. Ta revizija je u skladu sa privrženosti Suda da podstiče konstruktivni dijalog sa domaćim sudovima, budući da obezbjeđuje da Sud

efikasno i iscrpno odgovara na njihova pitanja u vezi s tumačenjem Konvencije.

U oktobru je Sud pokrenuo i konsultacije o reviziji pravila 28 svog Poslovnika kojim se uređuje postupak povlačenja sudije iz nekog predmeta ili njegovog izuzeća na zahtjev jedne od strana u postupku. Cilj te inicijative jeste da pojasni i ojača kriterijume i procese u vezi sa izuzećem sudije kako bi se očuvali integritet i nepristrasnost postupka pred Sudom. Nakon obimnih konsultacija, na plenarnoj sjednici Sud je odobrio reviziju pravila 28 da bi 22. januara 2024. godine objavio novo Praktično uputstvo. Ta revizija predstavlja važan korak ka unapređenju procesne pravičnosti i transparentnosti.

Pored toga, u oktobru 2023. godine na svojoj Internet-stranici Sud je objavio ažuriranu verziju svog Poslovnika, koji sadrži novo pravilo 44F o

rukovanju izuzetno osjetljivim dokumentima. To novo pravilo odražava posvećenost Suda da zaštiti povjerljivost i bezbjednost osjetljivih informacija, čime se jača povjerenje strana u postupku. Te procesne reforme i novine zajedno predstavljaju ključni napredak u ostvarenju postojećih napora Suda da poboljša svoje sudske procese i da podrži najviše standarde zaštite ljudskih prava širom Evrope.

Tokom cijele 2023. godine Sud je nastavio da se bavi kritičnim pitanjem privremenih mjera koje se izriču u skladu sa pravilom 39, koje se i dalje nalazilo u središtu njegovih procesnih i materijalnih razmatranja. Nepoštivanje privremenih mjera tuženih država je preraslo u ozbiljan izazov, koje podriva djelotvornost prava na pojedinačnu predstavku zajemčenog članom 34. Konvencije. Kao što je naveo Sud, to nepoštivanje ne samo da onemogućava zaštitu koju mehanizam privremenih mjera treba da pruža već može da predstavlja i povredu formalne obaveze države iz člana 1. Konvencije da štiti prava i slobode iz Konvencije. Postojeći izazov je dodatno produbljen zato što su neke države tokom godine nastavile da uporno osporavaju svoju obavezu da se povinuju tim privremenim mjerama.

Godine 2023. Sud je pokrenuo procesne reforme i pojasnio svoju praksu dajući odgovor na te izazove i nastojeći da poveća jasnoću i djelotvornost odlučivanja u vezi sa privremenim mjerama. To je uključivalo razmatranje povratnih informacija koje je podstaklo aktuelne konsultacije čiji je cilj kodifikacija ustaljene prakse Suda o pravilu 39. Očekuje se da će ESLJP, nakon tih konsultacija, objaviti ažurirano Praktično uputstvo o izmijenjenom pravilu 39, što će predstavljati važan korak ka učvršćivanju procesnog okvira Suda. Planirana unapređenja u okviru tih reformi obuhvataju objelodanjivanje identiteta sudija koji odlučuju o zahtjevima za donošenje privremene mjere i nastavljanje politike da se odgađa razmatranje tih zahtjeva kad se smatra da nisu hitno potrebni, ili kada podnosilac predstavke ne dostavi dovoljno informacija. Sud je naveo da namjerava da 2024. godine počne da izdaje formalne sudske odluke

stranama na koje se ti zahtjevi odnose, kako bi poboljšao transparentnost i odgovornost u postupanju po zahtjevima za donošenje privremenih mjera. Ta evolucija u praksi odražava kontinuiranu posvećenost Suda da unapređuje postupke kako bi bolje odgovarao na potrebe podnosilaca predstavi i država članica, te kako bi obezbijedio djelotvornu zaštitu prava i sloboda zajemčenih Konvencijom.

U oktobru 2023. godine Sud je obilježio važnu prekretnicu, petu godišnjicu od stupanja na snagu Protokola broj 16. Održao je seminar posvećen jačanju sudskog dijaloga putem mehanizma savjetodavnog mišljenja koji je uveden tim protokolom. Ovim događajem Sud je istakao svoju privrženost podsticanju dubljeg i više strukturiranog dijaloga između sudskih sistema na različitim nivoima kako unutar država članica, tako i na međunarodnom nivou.

Sud je nastavio da širi svoju Mrežu najviših sudova (MVS) koja sada ima 105 članova - sudova iz 45 država, a tri međunarodna suda imaju status posmatrača. MVS predstavlja najveću pravosudnu mrežu na svijetu, koja svjedoči o načelima supsidijarnosti i zajedničke odgovornosti koje se nalaze u temelju konvencijskog sistema. Radi jačanja te mreže podrške, Sud je uveo Program gostujućih stručnjaka, novu inicijativu u okviru koje se održavaju specijalizovane radionice u Sudu. Te radionice namijenjene su zaposlenima u sudovima sa statusom člana i onima zaposlenim u sudovima sa statusom posmatrača. One se usredsređuju na važne oblasti poput upravljanja predmetima, dokumentima i znanjem i sistemima informacionih tehnologija, a sve su osmišljene kako bi zadovoljile konkretne potrebe učesnika.

Tokom 2023. godine značajno je unaprijeđen sudski dijalog Suda, koji je ugostio istaknute posjetioce iz Evrope i van nje, čime su prevaziđene prepreke koje je ranije nametnula pandemija Covida-19. Kao domaćin delegacija koje su učestvovala u diskusijama i radionicama, Sud je dodatno učvrstio svoje međunarodne veze,

blisko saradjujući sa Sudom pravde Ekonomske zajednice država Zapadne Afrike, brazilskim Nacionalnim visokim sudom i Sudom pravde Evropske unije i učestvujući na trilateralnim sastancima i međunarodnim forumima. Ti naponi bili su naročito izraženi tokom Trećeg međunarodnog foruma o ljudskim pravima Interameričkog suda za ljudska prava u kojem je Sud učestvovao, a u razgovoru sa predsjednikom japanskog Vrhovnog suda iskazao je svoju posvećenost unapređenju sudskog angažovanja i dijaloga na globalnom nivou.

U nastavku teksta dajemo pregled nekih ključnih presuda koje je Sud izrekao 2023. godine i u kojima je usvojio neke nove i inovativne pristupe konvencijskim pravima.

Član 3, zabrana mučenja i nečovječnog i ponižavajućeg postupanja: U presudi u predmetu *Schmidt i Šmigol protiv Estonije*^[3] Sud je razmatrao pitanje zatvorenika koji su proveli duge vremenske periode u samici, jer su im bile određene uzastopne disciplinske kazne i bezbjednosne mjere. Sud je utvrdio da je povrijeđen član 3. i ustanovio da su zatvorenici **pretrpjeli neopravdanu štetu zbog kumulativnog efekta tih kazni** - boravka u samici uprkos pauzama i zatvorskim mjerama podrške. S obzirom na teškoće svojstvene boravku u samici kada se određuje kao bezbjednosna mjera, toj mjeri trebalo bi **pribjegavati samo u krajnjem slučaju** zbog opasnosti koju ona sama po sebi predstavlja po psihičko zdravlje. Ta presuda je u skladu sa presudom Suda u predmetu *S.P. i drugi protiv Rusije*,^[4] koji se odnosio na segregaciju zatvorenika, na ponižavanje i nasilje drugih zatvorenika koji su formirali neformalnu zatvorsku hijerarhiju koju je zatvorska uprava ignorisala čak i nakon što su joj se podnosioci predstavke požalili. U oba predmeta Sud je

utvrdio da je povrijeđen član 3. i naglasio da je država obavezna da štiti psihičko zdravlje i dobrobit zatvorenika.

Član 6, pravo na pravično suđenje: Predmet *Yüksel Yalçınkaya protiv Turske*^[5] se odnosio na osuđujuću presudu izrečenu podnosiocu predstavke zbog članstva u jednoj terorističkoj organizaciji, koja je prvenstveno bila zasnovana na njegovoj upotrebi aplikacije za razmjenu šifrovanih poruka, koju su, prema mišljenju domaćih sudova, koristili isključivo članovi te organizacije. Sud je utvrdio da je povrijeđen član 6. stav 1. uslijed **nepostojanja mjera za osporavanje elektronskih dokaza**. Sud je kritikovao domaće sudove, jer nisu dozvolili podnosiocu predstavke da provjeri integritet podataka, ili da ospori njihov značaj, što je nesrazmjerno utjecalo na njegovu osudu. Naglasio je da se vladavina prava i garancije pravičnog suđenja moraju poštovati čak i tokom vanrednog stanja uvedenog u Turskoj nakon pokušaja puča.

Član 8, pravo na poštovanje privatnog i porodičnog života: Riječ je o novinama u pogledu obaveza država da priznaju i omoguće registraciju vjenčanja i rođenja, kao što ilustruju presude u predmetima *Fedotova i drugi protiv Rusije*^[6] i *G.T.B. protiv Španije*^[7]. U presudi u predmetu *Fedotova* Sud je naglasio pozitivnu obavezu država da **usvoje propise kojima se priznaju i štite istospolni parovi** pri čemu se založio za pravni okvir kojim se uređuju i materijalni i moralni aspekti života takvih parova, uključujući izdržavanje, oporezivanje i nasljeđivanje. To odražava širi evropski pokret u smjeru inkluzivnosti, pluralizma i tolerancije. U presudi u predmetu *G.T.B. protiv Španije* Sud je naglasio obavezu države da obezbijedi registraciju rođenja i izdavanje identifikacionih dokumenata, naročito kada je riječ o ranjivim

[3] *Schmidt i Šmigol protiv Estonije*, presuda izrečena 28. novembra 2023, predstavke br. 3501/20, 45907/20 i 43128/21.

[4] *S.P. i drugi protiv Rusije*, presuda izrečena 2. maja 2023. godine, predstavka broj 36463/11 i još 10 predstavki.

[5] *Yüksel Yalçınkaya protiv Turske*, presuda Velikog vijeća izrečena 26. septembra 2023, predstavka broj 15669/20.

[6] *Fedotova i drugi protiv Rusije*, presuda izrečena 17. januara 2023, predstavke br. 40792/10, 30538/14 i 43439/14.

[7] *G.T.B. protiv Španije*, presuda izrečena 16. novembra 2023, predstavka broj 3041/19.

maloljetnicima. U toj odluci naglasio je suštinski značaj te dokumentacije za pristup pojedinaca obrazovanju, zaposlenju i, opšte uzev, realizaciji prava na privatni život.

Druge novine u praksi Suda u vezi sa članom 8. obuhvataju preciziranje ravnoteže između interesa države i prava pojedinaca kao što ilustruju njegove presude u predmetima *L.B. protiv Mađarske*^[8] i *B.F. i drugi protiv Švajcarske*^[9]. U presudi u predmetu *L.B. protiv Mađarske* Sud je razmotrio pitanje obaveznog objavljivanja ličnih podataka poreskih obveznika, uključujući njihove kućne adrese, na nacionalnoj Internet-stranici zato što nisu izmirili svoje poreske obaveze. Sud je utvrdio da je ta praksa protivna članu 8. i kritikovao je propust države da ostvari ravnotežu između javnog interesa prikupljanja poreza i temeljnog prava na privatnost. Naglasio je da je **mjera objavljivanja kućnih adresa bez adekvatnog uzimanja u obzir propisa o zaštiti podataka bila pretjerana** i da država nije ostvarila neophodnu srazmjernost nastojeći da realizuje javne ciljeve. U presudi u predmetu *B.F. i drugi protiv Švajcarske* Sud je razmotrio uslove u kojima izbjeglice mogu da ostvare pravo na spajanje porodice, naročito uslov u vezi sa finansijskom nezavisnošću. Prema njegovom mišljenju, iako država može da određuje kriterijume za ponovno spajanje po sopstvenom nahođenju, ona mora da ima u vidu napore izbjeglica da ispune finansijske uslove i da prizna njihovu jedinstvenu ugroženost i negativne efekte dugotrajne razdvojenosti od porodice, te je zaključio da je Švajcarska prekršila član 8.

Član 10, pravo na slobodu izražavanja: Riječ je o određenim novinama u sudskoj praksi o članu 10. u digitalnoj sferi, konkretno u presudama u predmetima *Sanchez protiv Francuske*^[10] i *Hurbain protiv Belgije*^[11]. U presudi u predmetu

Sanchez Sud je razmotrio obaveze korisnika socijalnih medija, naročito političara, da suzbijaju govor mržnje na svojim platformama i usvojio stanovište da korisnici profila mogu biti odgovorni za štetne komentare koje drugi postavljaju. U toj odluci se naglašava **ravnoteža između slobode izražavanja i potrebe da se bori protiv govora mržnje, imajući u vidu faktore kao što su vidljivost profila i javna uloga korisnika**. U međuvremenu, u presudi u predmetu *Hurbain*, Sud se usredsredio na „pravo na zaborav“ u onlajn arhivi štampe pri čemu je akcenat stavio na **integritet novinarskog sadržaja i utvrđivanje smjernica za ostvarenje ravnoteže između prava na privatnost, s jedne, i javnog interesa i slobode štampe, s druge strane**. Te presude zajedno označavaju prekretnice u prilagođavanju načela člana 10. složenosti digitalne ere, naglašavajući da je neophodno ostvariti ravnotežu između poštovanja slobode izražavanja i rješavanja njenih ograničenja u onlajn svijetu.

U pogledu jačanja zaštite uzbunjivača, u presudi u predmetu *Halet protiv Luksemburga*^[12] Sud je naglasio **obavezu države da zaštiti pojedince koji objelodanjuju krivična djela**. Podnosiocu predstavke su prijetili otkaz i novčana kazna za krivično djelo iako je prvobitno oslobođen odgovornosti zato što je novinaru objelodanio povjerljive poreske dokumente o praksi svog poslodavca. Sud je zaključio da je novčana kazna bila nesrazmjerna i protivna članu 10. Konvencije.

2. Uobičajene povrede EKLJP na Zapadnom Balkanu

Od 68.450 predstavki pred Sudom njih 3.190 (4,7%) je podneseno protiv država Zapadnog Balkana, što predstavlja blagi pad u odnosu

[8] *L.B. protiv Mađarske*, presuda izrečena 9. marta 2023, predstavka broj 36345/16.

[9] *B.F. i drugi protiv Švajcarske*, presuda izrečena 4. jula 2023, predstavka broj 13258/18 i još tri predstavke.

[10] *Sanchez protiv Francuske*, presuda Velikog vijeća izrečena 15. maja 2023, predstavka broj 45581/15.

[11] *Hurbain protiv Belgije*, presuda Velikog vijeća izrečena 4. jula 2023, predstavka broj 57292/16.

[12] *Halet protiv Luksemburga*, presuda Velikog vijeća izrečena 14. februara 2023, predstavka broj 21884/18.

na 2022. godinu, kada ih je bilo 3.486. Od tih predstavlki 383 su podnesene protiv Albanije, 104 protiv Bosne i Hercegovine, 81 protiv Crne Gore, 739 protiv Hrvatske, 348 protiv Sjeverne Makedonije i 1.535 protiv Srbije.

Do kraja 2023. godine Sud je izrekao 115 presuda u predmetima protiv Albanije, 117 presuda u predmetima protiv BiH, 71 presudu u predmetima protiv Crne Gore, 533 presude u predmetima protiv Hrvatske, 202 presude u predmetima protiv Sjeverne Makedonije i 253 presude u predmetima protiv Srbije otkad su te zemlje postale članice Savjeta Evrope.^[13]

U nastavku teksta slijedi kratak pregled osnovnih pitanja na koja su se žalila lica koja su podnijela predstavke protiv država Zapadnog Balkana tokom 2023. godine.

Član 2, pravo na život: U presudi u predmetu *Nika protiv Albanije*^[14] Sud je kritikovao i procesne i materijalne propuste države koji su obilježili istragu o smrti A.N. tokom političkog protesta pri čemu je stavio akcenat na neefikasnost istrage i nesrazmjernu upotrebu smrtonosne sile policije. U presudi u predmetu *Durdaj i drugi protiv Albanije*^[15] Sud je ukazao na procesne probleme, naročito na isključivanje podnosioca predstavke iz krivičnog postupka, i neefikasnost tokom suđenja, premda nije utvrdio materijalnu povredu člana 2, jer je usvojio stanovište da je država pružila adekvatnu naknadu, a da podnosioci predstavke nisu iscrpili domaće pravne lijekove. U presudama u ovim predmetima Sud je naglasio da je neophodno provesti iscrpne istrage, te je istakao da je država odgovorna za smrt u koju su bili umiješani njeni službenici.

Član 3, zabrana mučenja i nečovječnog i ponižavajućeg postupanja: U presudi u predmetu *Vukušić protiv Hrvatske*^[16] Sud je utvrdio da su uslovi u zatvorima u Zagrebu i Splitu u kojima je podnosilac predstavke boravio bili protivni članu 3. Na odluku Suda su u velikoj mjeri utjecali velika prenaseljenost i nedovoljno ličnog prostora, budući da je podnosilac predstavke imao na raspolaganju tri kvadratna metra tokom dugog perioda koji je proveo u zatvoru, što je značajno utjecalo na njegovo dostojanstvo i dobrobit.

Član 5, pravo na slobodu i bezbjednost ličnosti: U predmetu *Janakieski protiv Sjeverne Makedonije*^[17] Sud je ocijenio blagovremenost sudskog razmatranja žalbi podnosioca predstavke na kućni pritvor tokom krivične istrage. Preispitivanja zakonitosti kućnog pritvora su kasnila između 18 i 28 dana, što je znatno premašivalo prihvatljivi vremenski okvir, uprkos odredbi nacionalnog zakona kojom je propisano da sud odluku o prvobitnom lišavanju slobode mora da preispita u roku od 48 časova. Ta kašnjenja, naročito kada su odluke donošene pred sam istek perioda kućnog pritvora, narušila su djelotvornost žalbenog procesa.

Član 6, pravo na pravično suđenje: U presudi u predmetu *Kitanovska i Barbulovski protiv Sjeverne Makedonije*^[18] Sud je zaključio da je odbijanje pravnih prigovora podnosioca predstavke od javnih bilježnika jer ih nisu podnijeli posredstvom advokata, neposredno utjecalo na pravo jednog podnosioca predstavke na pristup sudu i da je predstavljalo procesnu barijeru za pravdu, što je protivno članu 6. stav 1. Slično tome, u presudi u predmetu *Hanževački protiv Hrvatske*^[19] Sud

[13] Vidi: [European Court of Human Rights, Statistics, 'Violations by Article and by State 1959-2023'](#).

[14] *Nika protiv Albanije*, presuda izrečena 14. novembra 2023, predstavka broj 1049/17.

[15] *Durdaj i drugi protiv Albanije*, presuda izrečena 7. novembra 2023, predstavka broj 63543/09 i još tri predstavke.

[16] *Vukušić protiv Hrvatske*, presuda izrečena 14. novembra 2023, predstavka broj 37522/16.

[17] *Janakieski protiv Sjeverne Makedonije*, presuda izrečena 14. novembra 2023, predstavke br. 57325/19 i 16291/20.

[18] *Kitanovska i Barbulovski protiv Sjeverne Makedonije*, presuda izrečena 9. maja 2023, predstavke br. 53030/19 i 31378/20.

[19] *Hanževački protiv Hrvatske*, presuda izrečena 5. septembra 2023, predstavka broj 49439/21.

je zaključio da je retroaktivna primjena novih kriterijuma prihvatljivosti od Ustavnog suda spriječila podnosioca predstavke da podnese zahtjev za naknadu zbog neadekvatnih uslova pri lišavanju slobode, čime mu je uskraćen djelotvorni pravni lijek, što je, također, bilo protivno članu 6. stav 1. U presudi u predmetu *Thanza protiv Albanije*^[20] Sud je konstatovao da podnositelj predstavke nije imao adekvatnu priliku da se brani od navoda koji su doveli do njegovog razrješenja. Sud je konstatovao da je obrazloženje organa vlasti bilo nedovoljno i isuviše proceduralno kada je riječ o njegovom propustu da izvjesti o ranijim krivičnim optužbama protiv podnosioca. Bez obzira na to Sud nije uočio nikakve manjkavosti u postupku u vezi sa procjenom bogatstva podnosioca predstavke, što je predstavljalo posebni pravni osnov za njegovo razrješenje. Sud je zaključio da je prekršen član 6, ali ne i član 8.

Član 8, pravo na poštovanje privatnog i porodičnog života: Pitanje blage kazne za teško seksualno nasilje Sud je razmotrio u presudi u predmetu *Vučković protiv Hrvatske*.^[21] Odbacio je argument države da podnositeljka predstavke nije iscrpila sve domaće pravne lijekove pri čemu je ukazao na nedjelotvornost ustavnih tužbi i nebitnost parnica koje su u toku kada je riječ o njenim konkretnim pritužbama. Iako je učinilac kažnjen za bludne radnje, a incident prepoznat kao seksualno nasilje, drugostepeni sud je njegovu kaznu zatvora preinačio u društveno korisni rad. Sud je smatrao da je ta odluka frustrirajuće blaga s obzirom na težinu krivičnog djela, odsustvo kajanja učinioca i efekat djela na žrtvu, koja je pretrpjela fizičke povrede i PTSP. Sud je konstatovao da takav pristup domaćih sudova može biti pokazatelj blagosti u kažnjavanju seksualnog nasilja, te da može obeshrabriti žrtve da prijavljuju takva djela.

Član 10, pravo na slobodu izražavanja: U predmetu *Radio-difuzno preduzeće B92 a.d. protiv Srbije*^[22] Sud je donio presudu u korist B92, srbijanskog radio-difuznog preduzeća, kome je određena novčana kazna zato što je, navodno, povrijedio ugled bivše pomoćnice ministra zdravlja Z.P. u istraživačkom članku o nabavci vakcina. Sud je utvrdio da su srbijanski sudovi neopravdano ograničili slobodu izražavanja B92, jer nisu valjano odmjerili javni interes i novinarski integritet u odnosu na pravo Z.P. na ugled. Pri tome Sud je istakao suštinsku ulogu istraživačkog novinarstva u demokratskoj državi, naročito kada se radi o pitanjima u vezi sa javnim ličnostima i pitanjima koja imaju javni interes, čime je afirmisao zaštitu slobode izražavanja zajemčenu članom 10.

Član 14, zabrana diskriminacije: Predmet *Memedova i drugi protiv Sjeverne Makedonije*^[23] odnosio se na pitanje rasnog profilisanja romskih građana na graničnim prelazima, a Sud je utvrdio da je Sjeverna Makedonija prekršila član 14. zajedno sa članom 2. Protokola broj 4. Ta predstavka se odnosila na incidente iz 2014. godine, kada je podnositelj predstavke, inače Romima, neopravdano bilo zabranjeno da otputuju iz zemlje zbog pretpostavke da će tražiti azil u Evropskoj uniji a zbog svog etničkog porijekla. Premda su podnosioci predstavke iskoristili domaće pravne lijekove, domaći sudovi su potvrdili da su im povrijeđena neka prava, ali ne i da su žrtve diskriminacije. Sud je prihvatio pritužbe prva četiri podnosioca predstavke, zaključivši da su im prekršena prava uslijed diskriminatorne prakse na graničnim prelazima.

Član 1. Protokola broj 1, zaštita imovine: U presudi u predmetu *Naskov i drugi protiv Sjeverne Makedonije*^[24] Sud je razmotrio

[20] *Thanza protiv Albanije*, presuda izrečena 4. jula 2023, predstavka broj 41047/19.

[21] *Vučković protiv Hrvatske*, presuda izrečena 12. decembra 2023, predstavka broj 15798/20.

[22] *Radio-difuzno preduzeće B92 a.d. protiv Srbije*, presuda izrečena 5. septembra 2023, predstavka broj 67369/16.

[23] *Memedova i drugi protiv Sjeverne Makedonije*, presuda izrečena 24. oktobra 2023, predstavke br. 42429/16, 8934/18 i 9886/18.

[24] *Naskov i drugi protiv Sjeverne Makedonije*, presuda izrečena 12. decembra 2023, predstavke br. 31620/15, 34859/15 i 14659/16.

dugotrajnu borbu za restituciju poljoprivrednog zemljišta koje su pedesetih godina 20. vijeka eksproprisali pravni prethodnici desetoro makedonskih građana iz Skoplja, rođenih između 1937. i 1952. godine. Uprkos presudi domaćeg suda iz 2001. godine kojom je potvrđeno njihovo pravo vlasništva, podnosioci predstavke nisu mogli da povrate zemljište, jer se koristilo u komercijalne svrhe, a na njemu su se, između ostalog, nalazili benzinska pumpa i

poslovni prostor. Sud je utvrdio da je povrijeđen član 1. Protokola broj 1 i konstatovao da je prekršeno pravo na imovinu podnosilaca predstavke zbog neprekidnog ometanja procesa restitucije. U toj presudi naglašava se značaj poštovanja i realizacije imovinskih prava, naročito u slučajevima u kojima je zakonsko vlasništvo na imovini potvrđeno, ali je njena praktična restitucija uskraćena ili odgođena zbog trenutne namjene zemljišta.